

स्वाध्याय प्रबोध- ५ नाना उपासना, गुणभूतनिरूपण, अजपानिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : नाना देवतांची उपासना एका अंतरात्म्याला पावते, कसे? सिद्ध करा.

अनेकजण विविध देवतांची उपासना करतात व त्यांना निर्गुण म्हणतात. पण सगुण निर्गुणातील फरक अनेकांना समजत नाही. समर्थांच्या मते निर्गुण हेच बहुगुण आहे. जसे तुळशीच्या झाडावर कोठेही पाणी टाकले तरी शेवटी ते एका ठिकाणी म्हणजे मुळापर्यंत येते तसेच कोणत्याही देवाचे पूजन एकाच अंतरात्म्याला पोहोचते. याच अर्थाचा एक संस्कृत श्लोक उद्धृत करित आहे (नीट आठवत नसल्याने व्याकरणाच्या चुका असतील):

आकाशात पतितं तोयं यथा गच्छति सागरः ।
सर्वदेव नमस्कारः केशवं प्रती गच्छति॥

प्रश्न २ : जगदीशची महती : १६-१०

जगदीशची महती १६-१० या समासात विशेषकरून २४ ते २८ या ओव्यांमध्ये आली आहे. जगदीश-आत्माराम सर्वांचा सांभाळ करितो. त्याच्याशिवाय सर्वांची माती होते. त्याच्याशिवाय सर्व प्राणीमात्र मारून जातात. अत्माशिवाय जीवन नाही हे विवेकाने समजावून घ्यावे लागते. हा विवेक सुद्धा अंतरात्म्यानेच येतो. देव-जगदीश म्हणजे अंतरात्मा हे समजले म्हणजे उपासना प्रकट रुपाने दिसू लागते. उपासनेच्या अभावी कितीही प्रयत्न केले तरी यश प्राप्ती होत नाही.

प्रश्न ३ : साधना करण्याची पद्धती

समर्थांनी एकांतात साधना करण्याचे सांगितले आहे. खरे तर साधना प्रत्येक श्वासोच्छवासात होताच असते. त्या सोहम अजापाचे ध्यान होत आहे हे आपणास उमगत नसते. म्हणून समर्थांनी खालील ओवीमध्ये नेमके काय करावे अशी सूचना केली आहे.

येकांती उगेच बैसावे| तेथे हे समजोन पहावे| अखंड घ्यावे सांडावे| प्रभंजनासी॥ (१७-५-६)
येकांती मौन्य धरून बैसे| सावध पाहता कैसे भासे| सोहम सोहम ऐसे| शब्द होती॥(१७-५-७)

एखाद्या शांत ठिकाणी एकांतात बसून हवा आत घ्यावी व सोडावी. मौन धरून बसावे व बरीकपणे 'सोहम' चा वेध घ्यावा.

प्रश्न ४ : अर्थ सांगा

1. लक्ष्मीमध्ये करंटा नांदे| त्याचे दारिद्र्य अधिक सांदे| नवल केले परमानंदे| परमपुरुषे॥ (१७-५-२२)
'काखेत कळसा, गावाला वळसा'. ज्या संपत्तीच्या शोधात आपण आहोत ती आपल्या आसपास आहे हेच खूप जणांना माहिती नसते. सहजस्थिती आपल्यापाशी असते ती लोक इतरत्र, अनेक मार्गाने मिळवण्याचा प्रयत्न करतात. ते खरेच करंटे-भाग्यहीन आहेत. आनंदस्वरूप परमात्मा सर्वत्र आहे पण हे ज्ञान नसल्याने मनुष्य दुःख भोगीत राहतो.
2. न्याय आणि अन्याय| होये आणि न होये| विवेकेवीण काये| उमजो जाणे॥ (१६-९-२६)

स्वाध्याय प्रबोध- ५ नाना उपासना, गुणभूतनिरूपण, अजपानिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

सगुण आणि निर्गुण यातील फरक ओळखणे अवघड असते. त्यास विवेक पाहिजे. जगात परस्पर विरोधी गोष्टी अशा बमालूम पणे एकत्रित असतात की ते वेगळे काढणे कठीण जाते. जसे, न्याय अन्याय, शक्य अशक्य हे सर्व नीट-सूक्ष्म विचार केल्याशिवाय समजाणे शक्य नाही.

प्रश्न ५

1. नियोजन?

प्रत्येक महिन्याला स्वाध्यायाची उत्तरे वेळेवर पाठवण्याचे नियोजन केलेले आहे. Weekendला १-२ तास वेळ राखून ठेऊन, अभ्यास करून व पुस्तकात बघुन स्वाध्याय सोडवितो. पंधरवड्याच्या आत पाठवण्याचा नक्कीच प्रयत्न करितो.

2. विचार विनिमय?

नाही. मला प्रबोधचा अभ्यास करणारे विद्यार्थी परिचित नाहीत. तशी ओळख करून घ्यायला आवडेल. विचार विनिमय करायलाही आवडेल. कोणी पुण्यातील असेल तर चर्चा प्रत्यक्ष करिता येईल. अश्या विद्यार्थ्यांची नवे कोठे मिळतील?

3. दासबोध अभ्यास मंडळ?

पुण्यातील 'दासबोध अभ्यास मंडळ' शोधण्याचा प्रयत्न केले होता. काही फोन नंबर पण मिळाले पण जास्त माहिती मिळू शकली नाही. त्यामुळे सध्या कोठल्याही प्रकारचा संपर्क नाही. माहिती मिळाल्यास नक्की सहभागी होईन.